

Problem šumskih požara u gazdovanju jelenskom divljači u Deliblatskoj peščari

Milan Milenković¹ Milan Munćan²

Sretko Munćan² Stefan Denda¹

¹ Geografski institut „Jovan Cvijić” SANU

Đure Jakšića 9, Beograd

² ŠG „Banat” Pančevo, JP „Vojvodinašume”

Preradovićeve 2, Petrovaradin

Specijalni rezervat prirode „Deliblatska peščara” nalazi se u jugoistočnom delu Banata i zauzima površinu od 34829,32 ha. Najveći deo ovog područja čini GJ „Deliblatski pesak” kojom gazduje JP „Vojvodinašume” (ŠG „Banat” Pančevo). Lovište „Deliblatska peščara” u okviru ŠG „Banat” Pančevo zauzima površinu od 31036 ha, od čega je ograđeno 2410 ha. Najveći ograđeni deo (1850 ha) je na lokalitetu „Dragićev Hat”, koji se nalazi između Dunava i asfaltnog puta Kovin-Bela Crkva. Lovni turizam na području Deliblatske peščare je dobro razvijen, smeštajni kapaciteti su zadovoljavajući, a glavne vrste krupne divljači su jelen, divlja svinja i srna.

Prvi zabeležen pokušaj introdukcije jelena na ovom području bio je 1926. godine. U tom slučaju radilo se o paru, kojem je brzo izgubljen trag. Jelen je na Deliblatskoj peščari u kontinuitetu prisutan od 1943. godine, kada je 8 primeraka preneto iz Zoološkog vrta Beograd na lokalitete Vrela i Lipski Bunar. Godine 1980. brojnost jelena u Deliblatskoj peščari se kretala između 40 i 50 grla, a u narednim decenijama je višestruko povećana. Ovom vrstom krupne divljači gazduje se i u okviru ograđenog dela (Lovno-uzgojni centar „Dragičev Hat”), kao i u otvorenom delu lovišta (namenska jedinica „Otvoreno lovište”). Značajne probleme u gazdovanju jelenskom divljači predstavljaju krivolov i predatori (vuk).

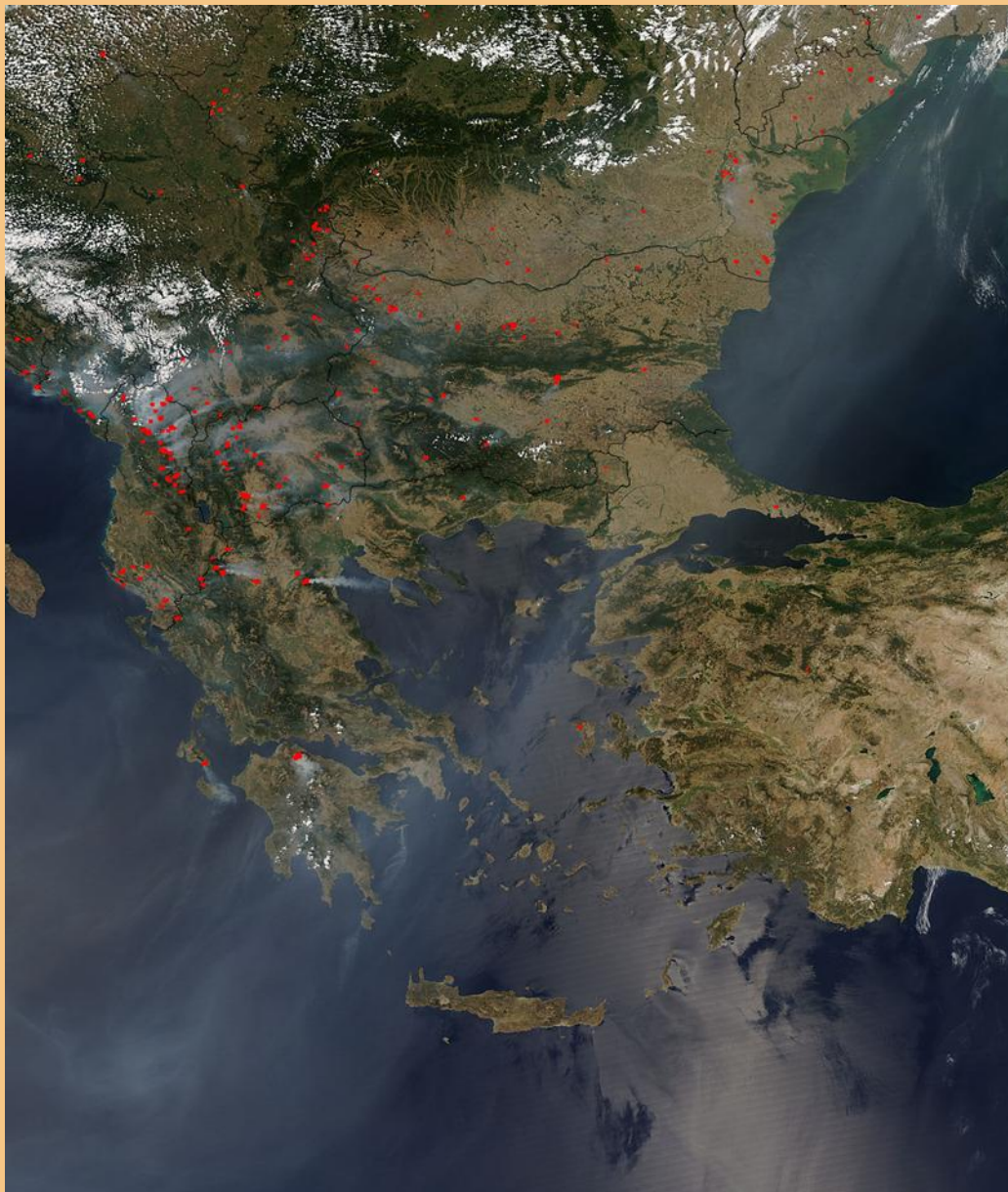

Šumski požari takođe predstavljaju ozbiljan problem u gajenju jelena, pre svega zbog redukovanja površina na kojima se divljač hrani i narušavanja ekološke niše. Drugim rečima, požari uništavaju hranu i sklonište. Međutim, ovaj problem se u Deliblatskoj peščari javlja periodično. Prema podacima ŠG „Banat” Pančevo (evidencija se vodi od 1948. godine) tokom druge polovine prošlog veka požari su se u Deliblatskoj peščari javljali gotovo svake godine (izuzetke predstavljaju 1980. i 1992. godina, kada požara nije bilo). Međutim, u ovom veku godine bez požara više ne predstavljaju retkost. Tako je tokom prve decenije ovog veka čak četiri godine bilo bez požara (2004, 2006, 2008. i 2010).

U istraživanom periodu najčešće je godišnje bilo opožareno do nekoliko desetina hektara. Godine u kojima je opožareno preko 300 ha su 1952, 1972, 1973, 1990, 1996. i 2007. Ovi podaci su posledica katastrofalnih šumskih požara, od kojih su četiri najveća prikazana u tabeli. Istraživanjima sprovedenim u Geografskom institutu „Jovan Cvijić” SANU utvrđeno je da su ovi požari najverovatnije uzrokovani visokoenergetskim česticama Sunčevog vetra. Radi se o česticama koje vode poreklo iz koronalnih rupa i aktivnih (energetskih) regiona na Suncu. One u određenim slučajevima probijaju magnetnu odbranu Zemlje i nakon otvaranja strujnog polja dospevaju do njene površine.

Požari na Balkanskom poluostrvu – 25. jul 2007
<https://earthobservatory.nasa.gov/IOTD/view.php?id=7898>

**Tabela: Najveći šumski požari u Deliblatskoj peščari u periodu nakon 1948.
(prema evidenciji šumskih požara ŠG „Banat” Pančevo)**

šumski požar	Opožarena površina		
	ukupno (ha)	pod šumom (ha)	pod četinarima (ha)
27-29. mart 1973.	1006,69	748,38	478,05
30. avg.–5. sept. 1990.	881,60	705,16	636,11
10-16. avgust 1996.	3815,40	2235,01	1557,63
24-31. jul 2007.	546,79	414,58	333,50
ukupno (ha)	6250,48	4103,13	3005,29

Ukupna opožarena površina za ova četiri požara iznosi 6250,48 ha, što čini više od polovine opožarene površine u svim požarima od 1948. godine. Ukupna zahvaćena površina šuma u ova četiri požara iznosi 4103,13 ha (oko dve trećine ukupne opožarene površine šuma u svim požarima u istraživanom periodu).

Od 1948. godine do sada je u Deliblatskoj peščari zabeleženo oko 270 šumskih požara. Veliki šumski požari, pored toga što uništavaju izvore hrane i drastično redukuju mogućnosti skrivanja divljači, takođe direktno uzrokuju i smrt životinja. Kod manjih požara, divljač se lako udalji od požara. Međutim, katastrofalni požari odlikuju se pojavom većeg broja žarišta istovremeno, čestim promenama pravca širenja (pod dejstvom vetra), tako da su mogućnosti izbegavanja vatre u pojedinim slučajevima veoma ograničene. Veći požari su se češće javljali u oblasti Niskog peska, pa su neki od njih zahvatili i deo ograđenog lovišta „Dragićev Hat”.

U Deliblatskoj peščari najčešće se javljaju prizemni (niski) požari (približno 90%), dok preostalih 10% čine visoki požari. Prvi visoki požari u Deliblatskoj peščari zabeleženi su sedamdesetih godina prošlog veka i bili su posledica masovnih pošumljavanja crnim i belim borom. Prema raspoloživim podacima najznačajniji uzročnik šumskih požara u Deliblatskoj peščari je ljudski faktor (gotovo dve trećine), dok za preostale požare nije utvrđen uzročnik. Na ovom području postoje dva kritična perioda za nastanak požara. Prvi obuhvata kraj zime i početak proleća, pre vegetacionog perioda, dok je drugi u toku leta. Za prvi kritični period karakteristična je velika količina suve trave od prethodne godine, a ona predstavlja idealan gorivi materijal za prizemne požare.

U ovom kritičnom periodu manja je i količina padavina, a kao faktor širenja požara javlja se jugoistočni vetar košava. U drugom kritičnom periodu visoke su temperature vazduha i zemljišta i malo je vlage, što takođe pogoduje širenju požara. Veći broj požara se javlja u prvom kritičnom periodu, ali su tokom protekle tri decenije veće štete zabeležene tokom leta. U borbi protiv šumskih požara u Deliblatskoj peščari trebalo bi prvenstveno da se koriste preventivne uzgojne mere (pravilan izbor vrsta za pošumljavanje i biološki protivpožarni pojasevi), a naročito je važno redovno održavanje protivpožarnih proseka. Uspešna borba protiv šumskih požara podrazumeva i značajnija materijalna ulaganja. Unapređenje protivpožarne zaštite doprinosi i efikasnijem gazdovanju jelenskom divljači u Deliblatskoj peščari.

